

GÖRÜŞ

AVRUPA'NIN SURİYE'DEKİ GELİŞMELERE TEPKİSİ VE TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİN GELECEĞİ

ARALIK 2024

Milli İstihbarat Akademisi

AVRUPA'NIN SURİYE'DEKİ GELİŞMELERE TEPKİSİ VE TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİN GELECEĞİ

Suriye'deki Beşşar Esed rejiminin çöküşü, bölgenin jeopolitiğinde büyük bir dönüm noktası anlamına gelmektedir. Bu gelişmenin, Türkiye ve Avrupa Birliği (AB) arasındaki ilişkilere doğrudan etki edecek bir ortam doğurması beklenilebilir. Esed'in düşüşü, Avrupa ile daha yakın bir iş birliği için fırsatlar sunsa da tarafların stratejik çıkarları arasındaki derin farklılıkları da ortaya koymaktadır. Bu yazı; jeopolitik, insani ve diplomatik dinamiklerin değerlendirilmesi yoluyla Esed sonrası Türkiye-AB ilişkilerindeki riskleri ve fırsatları incelemekte ve geleceğe dair perspektifler sunmaktadır.

Avrupa'nın Esed'in Düşüşüne Tepkileri

Fransa, Almanya ve AB, Esed'in düşüşüne yönelik resmî açıklamalarında Suriye'nin barışçıl ve kapsayıcı bir şekilde istikrara kavuşmasını ortak bir öncelik olarak belirlemiştir. Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, Suriye'deki Esed rejiminin düşüşünü "Barbarlık devleti nihayet sona erdi." ifadelerini kullanarak tanımlamıştır. Ayrıca Fransa'nın Orta Doğu'da herkesin güvenliği için pozisyonuna kararlı bir şekilde bağlı kalacağını vurgulamıştır. Bu gelişmeyi Suriye halkı için önemli bir dönüm noktası olarak nitelendiren Fransız Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Christophe Lemoine "Fransa, Esed rejiminin düşüşünü memnuniyetle karşılamaktadır." açıklamasında bulunmuş ve "tüm Suriyelileri birlik ve uzlaşya, her türlü aşırılığı reddetmeye" çağırmıştır. Fransa Dışişleri Bakanı Jean-Noël Barrot ise Suriye'de terörizme ve aşırılığa yer bırakmayan bir geçiş sürecinin önemine dikkat çekmiş "Suriye'nin geleceği ancak kapsayıcı ve barışçıl bir geçişle şekillenebilir." ifadelerini kullanmıştır.

Almanya Başbakanı Olaf Scholz, Suriye Devlet Başkanı Esed'in devrilmesini "iyi bir haber" olarak nitelendirmiştir. Scholz, Esed'in "kendi halkını acımasızca baskı altına aldığı, sayısız insanın ölümüne sebep olduğunu ve birçok kişiyi Suriye'den kaçmaya zorladığını" belirtmiş; şimdi önemli olanın, Suriye'de hızla hukuk ve düzenin yeniden tesis edilmesi olduğunu vurgulamıştır. Almanya Dışişleri Bakanı Annalena Baerbock ise Suriye'deki etnik ve dinî azınlıkların korunmasının önemine dikkat çekerek yeni hükûmetin insan haklarına saygı göstermesi gerektiğini vurgulamıştır. Baerbock, Almanya'nın Suriye'deki durumu yakından izlemeye devam edeceğini ve uluslararası toplumla iş birliği içinde hareket edeceğini belirtmiştir.

İki ülke, Esed'i deviren isyancı gruplarla belirli koşullar altında iş birliği yapmaya hazır olduklarını açıklamıştır. Bu açıklama, iki lider arasında yapılan bir telefon görüşmesinden sonra Fransız hükûmeti tarafından yayımlanan bir bildiriyle duyurulmuştur.

AB, Esed rejiminin çöküşüne, ülkenin yeniden inşasına destek verme taahhüdü ile yanıt vermiş ancak bu sürecin beraberinde getirdiği zorluklara da dikkat çekmiştir. Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen "Esed'in acımasız diktatörlüğü çöktü. Bölgede tarihî bir değişim gerçekleşiyor ancak bu, fırsatlar kadar riskler de barındırıyor." ifadelerini kullanmıştır. AB ayrıca Heyet Tahrir Şam (HTŞ) gibi "radikal İslamcı" olarak tanımladığı grupların iktidara gelmesiyle ilgili endişelerini dile getirmiş ve "aşırılıkçılığın önlenmesi için daha fazla dikkat" gerektiğini vurgulamıştır.

Sonuç olarak Avrupa ülkeleri, Esed rejiminin sona ermesini memnuniyetle karşılamıştır. Avrupalı liderler, Suriye'deki demokratik bir geçiş sürecine destek verirken aynı zamanda bölgenin güvenliğini ve istikrarını sağlamak için dengeli bir yaklaşım sergilemektedir.

Bu açıklamalar yapılmış olsa da Avrupa hükûmetlerinin, yıllardır Suriye ile ilgili siyasi ve güvenlik tartışmalarında yoğun varlık gösteremedikleri bir gerçektir. Krizin nasıl ele alınacağı konusundaki görüş farklılıkları, Avrupa'nın daha çok Suriyeli mültecilere insani yardım sağlamaya odaklanmasına neden olmuştur. Bu durumun farklı nedenleri bulunmaktadır. AB'nin Suriye krizindeki sınırlı rolü; yapısal, stratejik ve küresel dinamiklerle açıklanabilir. AB'nin uluslararası krizlere müdahale kapasitesini şekillendiren temel faktörlerden biri, karar alma mekanizmasının karmaşıklığıdır. Birlik, 27 üye devletten oluşan çok aktörlü bir yapı olduğu için dış politikada ortak bir ses oluşturması oldukça zordur. Üye devletlerin farklı çıkar ve öncelikleri özellikle kriz anlarında ortak bir tutum geliştirilmesini zorlaştırmıştır. Suriye gibi karmaşık ve çok boyutlu bir meselede bu durum daha belirgin hâle gelmiştir. Suriye krizinde AB'nin önemli bir aktör olarak ortaya çıkmamasının bir diğer önemli nedeni askerî kapasite eksikliğidir. AB, NATO'ya bağımlı bir güvenlik yapısına sahip olduğu için bağımsız bir askerî müdahale gerçekleştirme potansiyeline sahip değildir. Bu durum, Suriye'deki askerî ve stratejik müdahalelerde ABD, Rusya ve Türkiye gibi güçlü aktörlerin belirleyici rol oynamasına yol açmıştır. AB ise bu süreçte diplomasi ve insani yardım faaliyetlerine odaklanmak zorunda kalmıştır.

Üye devletler arasındaki görüş ayrılıkları, Suriye krizine ilişkin etkili bir strateji geliştirilmesini daha da zorlaştırmıştır. Üye ülkelerin coğrafi ve tarihsel perspektifleri ile ulusal çıkarları farklılık göstermiştir. Fransa ve Almanya gibi ülkeler, daha fazla diplomatik ve insani yardım odaklı politikalar izlerken Doğu Avrupa ülkeleri, mülteci akını ve sınır güvenliği gibi konulara öncelik vermiştir. Bu uyumsuzluk, AB'nin

bölgedeki etkisini sınırlayan bir diğer faktör olmuştur. Böylelikle Avrupa, Suriye meselesinde sert güç unsurlarını etkin bir şekilde kullanabilecek askerî ve stratejik kapasiteye sahip olmadığından dış politika yaklaşımını daha çok yumuşak güç araçları üzerinden şekillendirmeyi tercih etmiştir.

Küresel güç dengeleri de AB'nin Suriye'deki rolünü etkileyen bir diğer önemli unsurdur. Suriye; Rusya, ABD ve Türkiye gibi aktörlerin güç mücadelesi içinde olduğu bir alan hâline gelmiştir. Rusya'nın Esed rejimine verdiği açık destek, ABD'nin bölgedeki askerî müdahaleleri ve Türkiye'nin hem askerî hem diplomatik girişimleri; AB'nin kriz üzerindeki etkisini gölgede bırakmıştır. Bu rekabet ortamında AB, etkin bir ara buluculuk rolü üstlenememiş ve kriz yönetiminde geri planda kalmıştır. Buna ek olarak Suriye krizinin patlak verdiği dönemde AB kendi içinde de büyük zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Mali kriz, Brexit süreci ve mülteci akını gibi sorunlar, AB'nin dış politika alanındaki kapasitesini daha da zayıflatmıştır. Bu iç sorunlar, Birlik'in dış müdahaleler için gerekli olan kaynakları ve siyasi iradeyi harekete geçirmesini engellemiştir.

Özetle AB'nin Suriye krizinde sınırlı bir rol üstlenmesinin nedenleri; yapısal zorluklar, üye devletler arasındaki görüş ayrılıkları, askerî kapasite eksikliği ve küresel güç dengelerinden kaynaklanmaktadır. AB, bu süreçte daha çok insani yardım faaliyetlerine odaklanmış ancak kriz yönetiminde stratejik bir aktör olamamıştır. Bu duruş Suriyelilerin; Avrupa'yı, Esed rejiminin kimyasal silah kullanımı gibi vahşetlere yanıt veremeyen, yokluğunu hissettiren bir siyasi aktör olarak algılamasına yol açmıştır. Bugün, rejimin düşüşünün ardından Esed sonrası Suriye'de Avrupa'nın, diğer küresel aktörler kadar aktif olması beklenilmemektedir. Avrupa ve Türkiye'deki birçok mültecinin, koşullar güvenli ve uygun hâle geldiğinde ülkelerine dönme niyetine rağmen AB, aşırı sağ partilerin baskısıyla ilk olarak mülteci dalgası korkusuna odaklanmıştır.

Avrupa'da yükselen aşırı düşünceler sadece karar alınmasına engel olmakla kalmamış, bölgedeki gelişmeleri analiz etmekte de sıkıntılar doğurmuştur. Öyle ki temmuz ayında Avusturya ve İtalya liderliğinde bir araya gelen AB üyesi 10 ülke, toplantının ardından yaptıkları açıklamada; Esed rejiminin iktidar üzerindeki kontrolünün sağlam olduğu gerekçesiyle Suriye ile ilişkilerde normalleşmeyi savduklarını belirtmiştir. Bu ülkelerin ifade ettiği amaç "Suriyeli mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin gönüllü, güvenli ve onurlu bir şekilde geri dönüşü için uygun koşulları yaratmak"tır. Ancak dünya kamuoyuna yansıyan Suriye hapisanelerindeki kötü koşullar; bu hükümetlerin, rejimin barlılığından kaçan Suriyelileri neye mahkûm etmeye hazır olduklarını gözler önüne sermektedir. İnsan hakları örgütlerinin çok sayıda raporuna rağmen bu gerçekleri görmezden gelmek, büyük bir insani kriz yaratmıştır.

İnsan hakları konusunda reform yapma kapasitesinden tamamen yoksun bir rejimle normalleşmeyi savunmanın, Avrupa açısından büyük bir siyasi hata olduğu artık şüphe götürmez bir gerçektir. Bugün tüm Avrupa ülkelerinin çıkarına olan adım, Suriye genelinde istikrar ve güven ortamının yeniden tahsis edilebilmesi için uygun bir zeminin sağlanmasıdır. Ancak bu şekilde Suriyeli mültecilerin evlerine dönüşü mümkün hâle gelebilir. Bu bağlamda Esed rejimiyle yapılan hesapların yeniden değerlendirilmesi ve insani krizin derinleşmesini engelleyecek daha etkili politikaların geliştirilmesi hayati önem taşımaktadır.

Esed Sonrası Türkiye-AB İlişkileri

Esed'in düşüşüyle birlikte Türkiye ve AB arasındaki ilişkilerin geleceği birkaç önemli dinamik etrafında şekillenmektedir. Yeni konjonktürde, iş birliği ve gerilim alanlarının doğru yönetimi oldukça önemlidir.

Suriye'nin yeniden inşası, Esed rejiminin yıkılmasıyla birlikte bölgesel ve küresel bir öncelik hâline gelmiştir. Türkiye; coğrafi yakınlığı, güçlü altyapısı ve kriz bölgelerindeki tecrübesi sayesinde yeniden inşa sürecinde lider bir rol üstlenmeye hazırdır. Hâlihazırda Türkiye, Suriye'nin kuzeyindeki bölgelerde hastane, okul ve konut projeleriyle önemli yatırımlar gerçekleştirmiştir. Avrupa ise finansal kaynaklara sahip olmasına rağmen sahada etkili bir varlık gösterememiştir. Türkiye ile iş birliği yaparak yeniden inşa sürecine katkı sağlamak, AB'nin bölgedeki etkinliğini artırmak için kaçırılmayacak bir fırsattır. Ancak bu iş birliği, Avrupa'nın Türkiye'nin çıkarlarını ve bölgedeki meşru rolünü kabul etmesiyle mümkün olacaktır.

Esed'in düşüşü, Suriye'deki güvenlik dinamiklerini tamamen değiştirmiştir. Ancak bu değişim, terör tehdidinin tamamen ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir. DEAŞ gibi terör örgütlerinin kalıntıları ve PKK'nın Suriye uzantısı olan YPG'nin varlığı, bölgesel istikrar için tehdit oluşturmaya devam etmektedir. Avrupa ise bu süreçte çoğunlukla diplomatik açıklamalarla yetinmiş, yer yer YPG'ye destek vermiş ve sahada somut bir varlık gösterememiştir. Türkiye, terörle mücadeledeki tecrübesi ve başarısı sayesinde Avrupa'nın güvenlik endişelerini de giderebilecek bir ortak konumundadır. AB, Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyine yönelik askerî operasyonları gibi bazı eylemlerini eleştirmek ile Suriye'nin istikrarında oynadığı kritik rolü tanıma arasında bir denge kurmak zorunda kalacaktır.

YPG konusunda vizyon farklılığından kaynaklanan gerilimler devam etse bile yeniden yapılandırmaya yönelik koordineli bir strateji, ilişkileri yumuşatabilir. Bu nedenle Türkiye'nin terörle mücadeledeki rolü, Avrupa tarafından daha fazla takdir edilmeli ve desteklenmelidir.

Türkiye, YPG/PKK gibi grupları ulusal güvenliğine tehdit olarak görmeye devam ederken AB'nin bu gruplara daha esnek bir yaklaşım benimsemesi hâlen olasıdır. Bu durum, iki taraf arasında ciddi bir gerilim noktası olmaya devam edebilir. Türkiye, bu tür tehditlere karşı sınırlarını korumak ve bölgesel istikrarı sağlamak için askerî operasyonlarını sürdürebilir. Ancak AB'nin bu konudaki tutumu, ilişkilerin seyrini büyük ölçüde etkileyecektir.

Türkiye, bu süreci en iyi şekilde değerlendirme kapasitesine sahiptir. AB ise kendi iç çekişmelerini bir kenara bırakarak bu fırsatı iş birliği ve bölgesel istikrar için bir kırılma noktasına dönüştürebilir. Bu tarihî süreç doğru yönetilirse Türkiye ve AB arasındaki ilişkilerin yeniden tanımlandığı bir dönemin başlangıcı olabilir. Ancak Avrupa'nın YPG/PKK'ya karşı yaklaşımını devam ettirmesi, bu fırsat penceresinin yerini yeni gerilim alanlarına bırakmasına da neden olabilir.

- Bu yayındaki görüşler tamamen yazarına aittir ve resmî bir kurum görüşünü ya da politikasını yansıtmayabilir.
- Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları Millî İstihbarat Akademisine ait olup 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz.

**AVRUPA'NIN SURİYE'DEKİ
GELİŞMELERE TEPKİSİ
VE TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİN
GELECEĞİ**
ARALIK 2024